

Politiskt missnöje gror i Baltikum

Missnöjet med det politiska systemet finns i alla befolkningsgrupper, men mest bland den ryskspråkiga minoriteten. Det skapar en grogrund för populism och etniska spänningar. Annina Suominen har intervjuat professor Joakim Ekman, vars forskning visar att missnöjet ökat, vilket kan hota demokratins stabilitet.

Det är 25 år sedan Sovjetunionen upplöstes och de baltiska staterna utropade sin självständighet. Mycket har hänt sedan dess; demokratin och statsystemen har byggts upp och länderna har gått med i EU och Nato.

Efter Sovjets fall lämnades de rysktalande minoritetsgrupperna utan medborgarskap i Lettland och Estland. Ännu i dag kräver länderna godkända språk- och kunskaps-test av de som vill bli medborgare. Litauen hade inte lika många rysktalande och gav de flesta medborgarskap. De rysktalande har i allmänhet behandlats bättre där.

Cirka en miljon av sju miljoner invånare är ryskspråkiga i Baltikum i dag. Nu som då blossar motsättningarna mellan befolkningsgrupperna upp. Ett exempel är då den estniska regeringen beslöt sig för att flytta ett sovjetiskt minnesmonument från centrala Tallinn till en plats utanför staden. Det ledde till våldsamma protester och kravaller där rysktalande deltog.

Minoritetsproblematiken är ett ständigt återkommande tema i Baltikum, konstaterar **Joakim Ekman**, professor vid Centre for Baltic and East European Studies vid Södertörns högskola i Stockholm.

Den gäller dels hur de ryskspråkiga uppfattar den egna tillhörigheten i landet.

– En del av dem ser sig inte som rysar, men inte heller som ester, letter eller litauer. De ser sig som rysktalande i baltiska länder, ibland kopplade till vissa regioner eller städer.

Ett annat problem är att utbudet av ryskspråkiga medier är litet. Rysslandsbaserade medier är ett populärt alternativ, men de följer i regel Rysslands uppfattning om olika händelseförlopp och skeenden.

– Det gör att majoritets- och minoritetsbefolkningen i Baltikum till viss del har levt och lever i olika medievärldar, även om de baltiska staternas eget utbud av ryskspråkiga medier numera är lite bättre, säger Ekman.

Befolkningsgruppernas åsikter om demokrati har länge

skiljt sig från varandra. Uppfattningarna är ännu olika, visar en undersökning om attityder till demokrati och systemstöd som Ekman gjort. Utgångspunkten var att ta reda på vad vanliga medborgare tycker om demokratin och vilka värderingar de har.

Majoriteten av invånarna i Baltikum uttrycker stöd för ett demokratiskt system. Men det finns även ett ökat politiskt missnöje i länderna, både hos den ryskspråkiga minoriteten och majoritetsbefolkningen.

Den rysktalande minoritetsbefolkningen är betydligt mindre benägna att uttrycka stöd för ett demokratiskt system, visar Ekmans undersökning. I genomsnitt, båda befolkningsgrupperna medräknade, anser en fjärdedel att

I genomsnitt, båda befolkningsgrupperna medräknade, anser en fjärdedel att ett auktoritärt system kan accepteras ibland.

”ett auktoritärt system kan accepteras ibland.”

I undersökningen frågade man också om eventuellt stöd för icke-demokratisk styrning. Man gav de svarande följande alternativ: I) Vi borde återinföra ett kommuniststyre. II) Det vore bäst att göra oss av med parlament och val och i stället låta en stark ledare som kan fatta snabba beslut bestämma. III) Armén borde styra landet.

Mellan 19–42 procent av båda grupperna i de tre länderna stöder ett av de auktoritära regimalternativen. Mellan 39–62 procent av de rysktalande minoriteterna stöder påståendet om att det vore bra att ha en stark ledare. Hos

majoritetsgrupperna ligger stödet på mellan 5 och 13 procent. Mycket färre stöder ett kommuniststyre och ytterst få ett arméstyre.

Ekman tror att det politiska missnöjet kan bero på finanskrisens efterspel. Den ekonomiska krisen bröt ut 2008–09 och drabbade även Baltikum.

– När ländernas ekonomier försämrades kraftigt skar den politiska eliten ner på lönerna och arbetslösheten bredde ut sig. Syftet var att locka åt sig utländska investeringar och öka exporten. Det fungerade och ekonomin började växa 2010.

Men klyftorna mellan stads- och landsbygd och mellan olika samhällsgrupper har förstärkts.

– En stor del av de baltiska invånarna fick det mycket sämre och missnöjet bredde ut sig, säger Ekman.

Enligt hans undersökning känner vissa att det inte spe-

Hur det ska tolkas är inte helt klart. Men ett potentiellt hot mot demokratin och sammanhållningen mellan de olika befolkningsgrupperna kan uppstå om rysk propaganda får ett större fäste i länderna, konstaterar Ekman. Om Ryssland fortsätter provocera Baltikum kan det också orsaka ytterligare motsättningar mellan befolkningsgrupperna.

Ett annat problem i Baltikum är att en femtedel av ländernas befolkning (hopräknat i genomsnitt) har emigrerat sedan Sovjets kollaps. De kanske återvänder, men det finns potential för ännu sämre ekonomi då de som bor kvar blir allt äldre.

I materialet som Ekman samlade in framkommer också att det är främst de yngre rysktalande (15–29 år) som uttrycker stöd för auktoritära regimalternativ. Men de yngre är också mer benägna att tycka att dagsläget är den bästa tiden i stället för exempelvis Sovjettiden, vilket gör att det

Ett potentiellt hot mot demokratin och sammanhållningen mellan de olika befolkningsgrupperna kan uppstå om rysk propaganda får ett större fäste i länderna.

lar någon roll vilket politiskt system som råder och detta gäller minoritetsbefolkningen i större utsträckning än majoritetsbefolkningen. Det kan enligt Ekman tolkas både som politisk apati eller politiskt missnöje.

I undersökningen ställde Ekman frågan om när länderna "haft det som bäst". Det vara bara i Estland som dagsläget fick en relativ majoritet av rösterna. I genomsnitt, med både majoritetsbefolkningen och de ryskspråkiga medräknade, tyckte 42 procent att Sovjettiden var bäst. 60 procent av minoritetsbefolkningen i länderna tyckte Sovjettiden var bäst, medan majoritetsbefolkningen var betydligt mindre benägen att ha den åsikten.

I genomsnitt tyckte 23 procent att dagens läge är bäst. Även detta tror Ekman att kan bero på finanskrisens efterspel. Samtidigt konstaterar han att det kan finnas invånare som på allvar vill ha ett antidemokratiskt politiskt system.

Det demokratiska systemet riskerar inte i dagens läge att klappa ihop eftersom majoriteten ännu stöder det, bedömer han. Men det finns ökad grogrund för populism och mera etniska spänningar.

Opinionsundersökningar ska helst göras då det inte är politiska val eller någon kris på gång. 2014, då materialet samlades in, bröt Ukrainakrisen ut. Det ledde till att Ekman gjorde ytterligare 500 intervjuer, förutom de 1500 som redan gjorts, våren 2015. Intressant är att det inte syntes någon större skillnad för demokratistödet hos de rysktalande minoriteterna. Däremot ökade rädslan för Ryssland hos majoritetsbefolkningen.

inte går att säga om de är på väg att bli antidemokrater eller om de bara allmänt tycker att det demokratiska systemet inte fungerar. Det sistnämnda gäller både majoritets- och minoritetsbefolkningen.

1500 personer intervjuades i Ekmans undersökning år 2014 i forskningsprojektet, som finansieras av Östersjöstiftelsen och pågår fram till 2017. Ytterligare 500 intervjuades 2015.

Annina Suominen

Skribenten är journalist bosatt i Åbo.